

Boris A. Novak

“Oči le še za jok”: Simone de Beauvoir o starosti

V zadnjih desetletjih se je izkazalo, da je *Drugi spol* (*Le deuxième sexe*) Simone de Beauvoir iz leta 1949 prelomno delo, teorija, ki je sprožila “kopernikanski obrat” v razumevanju položaja žensk in odnosov med spoloma. Kot se rado zgodi, pa so v senci tega tektonskega preloma ostala nekatera druga dela te avtorice, ki jih odlikuje enaka stopnja zgodovinske pomembnosti. Tako le redkokdo omenja njeno knjigo *Starost* (*La Vieillesse*) iz leta 1970, čeprav gre za pionirsko delo o fenomenu staranja in starosti.

Kako sem prišel do te knjige? V letih starostne bolezni moje pokojne matere mi je prijateljica, feministka, priporočala *Starost* Simone de Beauvoir, da bi lažje razumel njeno stanje. Moram priznati, da me je knjiga globoko pretresla.

Namen pričujočega eseja je opozoriti na ključne ugotovitve te obsežne, sistematične in lucidne raziskave, ki nosi skromen podnaslov *essai*, kar v francoščini pomeni kratko malo – *poskus*.

Podoba starosti, ki jo Simone de Beauvoir podaja v različnih fazah svojega razvoja, ni enotna; je mozaik različnih izkušenj in premišljevanj, ki so se spreminjala skozi življenje. V *Starosti* citira Proustovo modrost: “Med vsemi stvarnostmi je [starost] morda tista, o kateri kar najdlje v svojem življenju gojimo podobo, ki je nadvse abstraktna” (de Beauvoir 1970: 10). Najbrž ni naključje, da v tej zvezi avtorica citira Prousta: njeno oživljanje lastnega doživljanja otroštva in starih ljudi, kakor jih je kot deklica poznala, je zaznamovano s proustovsko nostalgijo po izgubljenem času. V *Spominih urejene mladenke* (*Mémoires d'une jeune fille rangée*), prvi izmed štirih memoarskih knjig, opisuje dedka kot varuha lepote sveta in varnosti otroštva:

Poletja smo preživljali v pokrajini Limousin, pri očkovi družini. Moj dedek se je umaknil v bližino Uzercha, na posest, ki jo je bil kupil njegov oče. Nosil

je bele zalizke, čepico, Legijo časti, ves božji dan je prepeval. Govoril mi je imena dreves, cvetlic in ptic. Pred hišo so pavi vozili kočijo, v veliki ptičnici sem občudovala rdečeglave kardinale in zlate fazane.

De Beauvoir 1958: 27.

V očeh svoje vnukinje Simone je bil dedek "častitljivi Modrec, ki iz velikih višav obvladuje zemeljski svet" – podoba, v kateri bo Simone de Beauvoir s svojim ostrim umom pozneje znala razbrati eno izmed strategij, kako "v starcu ne videti bližnjika, ampak drugega". Avtorski rezime na zavihku knjige *La Vieillesse*, od koder izvira tudi pravkar citirana definicija, je tako koncizen in pregnant, da ga velja prevesti v celoti:

So starci sploh ljudje? Če bi sodili po načinu, kako jih naša družba obravnava, je dovoljen dvom. Družba dopušča, da nimajo ne enakih potreb ne enakih pravic kakor drugi člani skupnosti, kajti odteguje jim minimum tistega, kar se jim zdi nujno; namenoma jih obsoja na bedo, brloge, bolehnost, samoto, brezup. Da bi si družba olajšala vest, so njeni ideologi skovali mite, sicer protislovne, ki napeljujejo odrasle, da starca vidijo ne kot bližnjika, ampak kot drugega. Je častitljivi Modrec, ki iz velikih višav obvladuje zemeljski svet. Je blazni starec, ki blebeta in čenča. Naj ga postavimo nad ali pod našo vrsto, v vsakem primeru je izgnan. Še bolj kot zakrinkavanje realnosti pa se nam zdi primerno, da jo radikalno ignoriramo: starost je sramotna skrivnost in prepovedana tema. Ko sem pripovedovala, da sem ji posvetila knjigo, so še najpogostejše vzklikali: 'Kakšna ideja! To je žalostno! To je morbidno!'

Prav zato sem napisala te strani. Hotela sem po resnici opisati položaj teh parij in način, kako živijo, hotela sem omogočiti, da se sliši njihov glas; morali bomo priznati, da gre za človeški glas. Doumeli bomo, da njihova nesrečna usoda razkrinkava neuspeh celotne naše civilizacije: to je nemogoče uskladiti s humanistično moralo, ki jo razglaša vladajoči razred. Ta ni odgovoren le za 'starostno politiko', ki meji na barbarstvo. Že vnaprej je proizvedel konec opustošenega življenja; ta je neizbežna posledica izkoriščanja delavcev, atomizacije družbe, bede kulture, ki je rezervirana za mandarine. Ta konec dokazuje, da se je treba vsega vnovič lotiti od samega začetka: sistem, ki pohablja, ta naš sistem je treba radikalno obrniti na glavo. Prav zato se tako skrbno izogibamo, da bi načeli vprašanje zadnjega starostnega obdobja. Prav zato je treba razbiti zaroto molka: od svojih bralcev zahtevam, da mi pri tem pomagajo.

Pretresljiva izjava o pretresljivi usodi ostarelih!

Podobno radikalno, kot se je v *Drugem spolu* de Beauvoir mimo vseh patriarhalnih predsodkov upala vprašati, kaj je ženska, in je ugotovila, da "se ženska ne rodi, ampak postane" (*"On ne naît pas femme, on*

le devient"), tako v *Starosti* izhaja iz uvida, da starost "ni le biološko, temveč tudi kulturno dejstvo" in da jo je torej treba "razumeti v celoti" ("*en totalité*") (de Beauvoir 1970: 19). V skladu s tem izhodiščem je tudi kompozicija knjige razdeljena na dva sklopa:

prvi del, *Stališče zunanosti* (*Le point de vue de l'extériorité*), je posvečen naslednjim temam, ki obenem predstavljajo poglavja: *I. Starost in biologija*, *II. Etnološki podatki*, *III. Starost v zgodovinskih družbah* ter *IV. Starost v današnji družbi*;

drugi del, naslovljen s filozofsko uglaseno formulacijo *Biti-v-svetu* (*L'Être-dans-le-monde*), pa vsebuje naslednja poglavja: *V. Odkritje in sprejemanje (assomption) starosti*, *Doživeta izkušnja telesa*, *VI. Čas, dejavnost, zgodovina*, *VII. Starost v vsakdanjem življenju* ter *VIII. Nekaj primerov starosti*.

Prvi del knjige je sociološko naravnani, v njem pa je navedena cela vrsta stvarnih podatkov, med drugim tudi s pomočjo statistične metodologije.

Avtorica opozarja, da se pogosto obnašamo, kot da je starost jasno določen pojem: "V resnici pa je, kadar gre za našo vrsto, ni lahko določiti" (de Beauvoir 1970: 15). Izjema je biološki vidik, ki ga zgodovinsko obdela v poglavju *Starost in biologija*: "Na biološki ravni ima pojem usihanja (pojemanja, propadanja; *déclin*) jasen pomen" (de Beauvoir 1970: 23). Zanimiva je "zgodovina starosti", s katero nam avtorica postreže. Tukaj le nekaj poudarkov: Hipokrat je prag starosti zakoličil s 56 leti in je bil prvi, ki je življenjska obdobja primerjal s štirimi letnimi časi, pri čemer je starost zima; Leonardo da Vinci je med trupli, ki jih je seciral, raziskoval tudi trupla starcev; prva bolnišnica, specializirana za starejše, je bila La Salpêtrière v Franciji v 19. stoletju; iz *geriatrije*, ki jo je utemeljil Američan Nascher na začetku 20. stoletja, se je razvila sodobna *gerontologija* (de Beauvoir 1970: 23–31). Skozi zgodovino se vleče prepričanje, da je starost nekakšna bolezen. Vse do 18. stoletja je bila zelo vplivna Galienova teorija starosti (iz 2. stoletja); tudi Simone de Beauvoir priznava, da je "nekaj resnice v Galienovi ideji, ki starost postavlja na sredo poti med bolezen in zdravje" (de Beauvoir 1970: 303). Avtorica poudarja, da "moderna medicina ne pretendira več na to, da bi biološkemu staranju pripisala kakšen vzrok: pojmuje ga kot inherentnega procesu življenja" (de Beauvoir 1970: 31). V nadaljevanju analizira biološka znamenja staranja pri moških in ženskah.

Utemeljena je kritika, ki jo je avtorica naslovila na gerontologijo, kar zadeva psihologijo starosti. Protestira zoper teste, ki uporabljajo psihometrične metode: "Gre za disciplino, za katero se mi zdi, da je med najbolj spornimi. Posameznik, ki je podvržen testu, se znajde v umetni

situaciji, na ta način pridobljeni rezultati pa so čiste abstrakcije, precej drugačne od praktične in žive stvarnosti" (de Beauvoir 1970: 39).

Če bi knjiga nastala danes, bi se naslov poglavja *Etnološki podatki* (*Les données de l'ethnologie*) najbrž glasil *Antropološki podatki*. Avtorica lucidno opozarja, naj si ne poskušamo predstavljati "naravne starosti" (de Beauvoir 1970: 45), saj ta ne obstaja. Analizira tudi mite o ciklični regeneraciji (na primer egipčanski mit o Ozirisu, bogu Vegetacije, ki vsako leto umre v času žetve in se vnovič rodi v času, ko klije zrnje), kamor se vpisuje tudi zavest o staranju in starosti. Miti pomlajevanja spremljajo celotno zgodovino človeštva vse do današnjega dne. Čeprav "večina družb ne pušča starcev, da crknejo kot živali" (de Beauvoir 1970: 58), avtorica posveča veliko pozornost tistim plemenom, ki ostarele – ko niso več koristni in ne morejo več skrbeti zase in za druge – načenejo iz skupnosti, da umrejo v samoti: tako na primer ravnaajo pripadniki ameriških indijskih plemen Hopi, Creek in Crow, ki starca odpeljejo v posebej za ta namen zgrajeno kolibo, stran od vasi, ter mu pustijo nekaj vode in jedače. Stari Eskimi (danes bi rekli Inuiti) na Grenlandiji opravijo javno spoved dva ali tri dni, preden se s kajakom odpravijo na pot brez vrnitve (de Beauvoir 1970: 59). Lahko bi torej rekli: *gerontocid* iz stiske.

Kljub zanimivosti izbranih podatkov Simone de Beauvoir ni bila antropologinja, zato je neprimerno močnejša pri analizi *Starosti v zgodovinskih družbah*, kot se glasi naslov tretjega poglavja. Njena izhodiščna ugotovitev je, "da je nemogoče napisati zgodovino starosti" (de Beauvoir 1970: 97), saj stari ljudje – z izjemo posameznikov, seveda – kot "socialna kategorija nikoli ne posegajo v potek sveta" (de Beauvoir 1970: 98). Na tem mestu Simone de Beauvoir izpelje utemeljeno, subtilno in prepričljivo levičarsko kritiko: "Če je problem starosti problem moči, potem se zastavlja le znotraj vladajočih razredov. Vse do 19. stoletja nikoli niso omenjali 'revnih starcev' (*vieux pauvres*); ni jih bilo veliko, saj je bila dolgoživost možna le v privilegiranih razredih; strogo vzeto, niso predstavljali nič. Tako zgodovina kot književnost jih radikalno zamolčita. Starost je v določeni meri razkrita le v okviru privilegiranih razredov" (de Beauvoir 1970: 98).

Avtorica tenkočutno opazi, da je problem staranja neprimerno hujši za moške kakor za ženske:

Neko drugo dejstvo pade v oči: da gre za problem moških. Na ravni osebne izkušnje starost zadeva ženske na enak način in celo bolj, saj živijo dlje. Toda kadar iz tega naredimo predmet razmišljanja (spekulacije: *spéculation*), obravnavamo v bistvu le usodo moških. Najprej zato, ker se prav oni izražajo s pomočjo kodov, legend in knjig; predvsem pa zato, ker spor okoli moči

zanima zgolj močnejši spol. Pri opicah jo mladi iztrgajo staremu samcu; ubijejo le njega, ne pa tudi starih opičjih samic.

V družbah, ki imajo zgodovino, dominirajo moški; utegne se seveda zgoditi, da ženske, tako mlade kot stare, v zasebnem življenju razpravljajo o avtoriteti; v javnem življenju je njihov status identičen: večne mladoletnice.

De Beauvoir 1970: 99.

Čeprav avtorica večinoma obravnava zahodne družbe, veliko pozornosti posveti Kitajski, in sicer "zaradi izjemno privilegiranega položaja, ki ga namenja starcem". To globoko spoštovanje starosti nedvomno izvira iz tradicionalnega vrednostnega sistema, ki ga je vzpostavil Konfucij in ki je zgrajen na mikrokozmosu družine. Pri sedemdesetih letih naj bi očetje prepustili mesto najstarejšemu sinu. Represija, ki so ji bili podvrženi mladi, je bila svojčas tako brezdušna, da je imela za posledico številne samomore, predvsem mladih žensk. Trinoštvo staršev, ki so svojim otrokom vnaprej določali zakonske partnerje, deklice pa celo prodajali kot sužnje, se kot tragični motiv oglaš v pekinških operah. Simone de Beauvoir poudarja, da so bile v tem gerontokratskem sistemu tudi starke posledično deležne ugodnosti: "Celo ženska, čeprav trdo zatirana, je profitirala pri promociji, ki jo je prinašala starost: ko se je postarala, je njen status v primerjavi z mladimi obeh spolov precej zrasel" (de Beauvoir 1970: 100). Čeprav avtorica tega ne omenja, je podoben fenomen mogoče zaslediti tudi v tistih obdobjih evropske zgodovine, ki so bila zaznamovana z brezobzirno patriarhalno diktaturo, denimo v srednjem veku: kot kažejo natančne zgodovinske analize Georgesa Dubyja v knjigi *Gospo 12. stoletja (Dames du XIIe siècle)*, so ženske, ki so bile izpostavljene despotizmu očetov, bratov in soprogov, imele na razpolago le dva izhoda za znosnejše življenje – samostan ali status vdove (Duby II 1995: 215–229).

Tudi judovska kultura je častila visoko starost. To gerontokracijo Simone de Beauvoir ponazarja z zgodbo iz Danielove knjige o dveh pohotnih starcih, ki zalezujeta mlado Suzano, ko se ta gola kopa (pogost motiv v slikarstvu, predvsem baročnem). Ko Suzana zavrne njuno slinasto dvorjenje, se ji maščujeta tako, da jo krivično obtožita razmerja z nekim mladeničem. Daniel sicer spregleda njuno laž in ju kaznuje, vendar ta svetopisemska zgodba razkriva zaostrena medgeneracijska razmerja in pogoste zlorabe, ki so si jih starci dovoljevali.

Simone de Beauvoir tu začuda ne citira zgodbe iz rimskih časov o mladenki z imenom Pero, ki požrtvovalno rešuje ostarelega očeta, obsojenega na zapor in hiranje od lakote. Hči preprosi stražarje, da sme obiskovati očeta. Čez čas se stražarji začudijo, da starec še zmeraj živi, čeprav mu

je prepovedana kakršna koli hrana. Nato ugotovijo, da ga pri življenju ohranja – mleko njegove lastne hčere! Rubens je s svojo baročno paletto in kipenjem mesa ovekovečil to zgodbo na enem svojih platen, sodobna flamska pisateljica Monika van Paemel pa jo je kot simbolni motiv vtkala v roman *Prekleti očetje* (*De vermaledijde vaders*, 1985).

Poglavje *Starost v današnjih družbah* se začne z udarno ugotovitvijo: "Vsi vemo: položaj starih ljudi danes je škandalozen" (de Beauvoir 1970: 230). Šokantna je vzporednica med splošno sprejetim evfemističnim izrazom "tretje življenjsko obdobje" in "tretjim svetom": tretje življenjsko obdobje je tretji svet znotraj naše družbe!

Avtorica s svojo inteligenco vidi tragičen paradoks v ravnodušnosti družbe do drame ostarelih: "Sleherni član skupnosti bi moral vedeti, da je pod vprašajem njegova/njena lastna prihodnost; in malone vsi imajo individualna in tesna razmerja z določenimi starimi ljudmi. Kako si razložiti to držo? Vladajoči razred je tisti, ki ostarelim osebam vsiljuje njihov status; toda večina aktivnega prebivalstva je pri tem sokriva. V zasebnem življenju se otroci in vnuki niti najmanj ne trudijo, da bi ublažili usodo svojih prednikov" (de Beauvoir 1970: 230).

Zahtevo po medgeneracijski *vzajemnosti* oziroma *recipročnosti* (*réciprocité*) avtorica utemeljuje s pomočjo Sartrove *Kritike dialektičnega uma*, kjer recipročnost v prvi vrsti "implicira Drugega kot sredstvo transcendentnega smotra" (citirano po de Beauvoir 1970: 230). Na tej osnovi Simone de Beauvoir izpelje etično nezadostnost pomanjkanja ali odsotnosti recipročnosti: "Ideja nerekipročnosti ne zadošča, da bi pozitivno definirali odnos odraslega do ostarelih ljudi. Odvisen je od odnosa otrok do staršev in predvsem – ker pač živimo v moškem svetu in je starost v prvi vrsti moški problem – od odnosa, ki ga sin prek (*à travers*) matere vzdržuje z očetom" (de Beauvoir 1970: 231–232). Za Simone de Beauvoir torej ni starosti kot take, brezspolne, ničelne, "čiste" starosti: starost je vselej spolno določena.

Tukaj avtorica pritegne Freuda, ki v delu *Totem in tabu* (*Mojzes in monoteizem*) opozarja na dvoumnost odnosa sina do očeta: po eni strani ga občuduje, se z njim identificira in si želi, da bi očeta nadomestil, prav ta želja pa v njem vzbuja ljubosumje in sovraštvo. Mitični junaki (kot Ojdip) ubijejo očeta; na Freudovi sledi Simone de Beauvoir opozarja, da "je v stvarnosti umor simboličen" (de Beauvoir 1970: 231).

Na tem mestu avtorica potegne osupljivo vzporednico med položajem otrok in starih: "V določeni meri je položaj starca simetričen s položajem otroka, s katerim odrasli prav tako ne vzpostavlja recipročnosti. Ni naključje, če v družinah radi govorijo o otroku 'izjemno za njegovo

starost', enako pa o starcu 'izjemno za njegovo starost'; izjemnost pomeni, da še ni ali da ni več človek, a se vendarle obnaša človeško" (de Beauvoir 1970: 231).

Od starih ljudi se zahteva, naj "se prilagodijo podobi, ki si jih družba ustvari o njih: vsiljujejo jim omejitve v zvezi z oblačenjem, spodobnost obnašanja, spoštovanje videza. Represija pa se izvaja predvsem na seksualnem področju. Ko v *Mladeniču* (slovenski prevod naslova romana *Podrostok* Dostojevskega je *Izpovedi mladega človeka*, op. B. A. N.) stari knez Sokolski razmišlja o tem, da bi se znova poročil, ga družina zastraži, ne le zavoljo svojih interesov, temveč tudi zaradi bojazni pred škandalom; nazadnje ga protizakonito zaprejo (*séquestrer*): od tega umre. Poznala sem podobne drame v meščanskih družinah tega stoletja" (de Beauvoir 1970: 231).

Čeprav vprašanje seksualnosti ni primarni raziskovalni predmet *Starosti*, je značilno, da ga Simone de Beauvoir obravnava tudi v tem kontekstu. Tako je porušila še en tabu, saj je bilo v tistem času sramotno govoriti o seksualnem življenju ostarelih; če smo čisto iskreni, je dandanašnji, nekaj desetletij pozneje, kljub seksualni revoluciji in radikalni liberalizaciji javnega govorjenja o seksu to vprašanje še zmeraj tabuizirano. Priče smo paradoksalni situaciji. Mediji so dobesedno prekvašeni s seksom, mladi imajo prve seksualne izkušnje že zelo zgodaj (ko se je v Veliki Britaniji otrok rodil otrokoma, je trinajstletni "oče" na novinarsko vprašanje, kako bo mlada družina reševala finančni problem, začudeno odvrnil: "Kaj je to – finančni?"), ob dejstvu, da nekateri starejši ljudje še zmeraj živijo seksualno življenje, pa družba zardeva v zadregi. Seksualna revolucija se je izborila za pravico mladih do seksa, vendar ga je prepovedala starejšim. Kako si razložiti fenomen, da otroci, ki zase zahtevajo pravico do seksualnega življenja, isto pravico odrekajo lastnim staršem? Gre zgolj za mehanizme ljubosumja? Ali tudi za prevod temeljnih (lastninskih) razmerij družbene moči na seksualno področje? Če je to res, potem je ta želja po kastraciji staršev simbolni umor. Današnja mlada generacija niti ne zakrinkava preveč svoje togotne želje po hišah, avtomobilih in privarčevanem denarju staršev; edino in očitno povsem zadostno opravičilo je njihova mladost; stari naj torej nehajo težiti in naj čim prej crknejo! Baudrillard je tovrstno nasilje posrečeno definiral kot "fašizem biološke mladosti". V tej zvezi Simone de Beauvoir citira svojega prijatelja Borisa Viana, ki v romanu *Odpirač srca* (*L'Arrache-cœur*) na fantazijsko grotesken način uprizori kriminalno polasčanje, ki ga otroci izvajajo nad lastnimi starši: na sejamski dražbi starši kupujejo starce kot igrače za svoje otroke, da se z njimi igrajo in zabavajo.

V *Uvodu* avtorica zapiše tudi trditev, ki je najbrž v času nastanka knjige v veliki meri držala, danes pa neprimerno manj (de Beauvoir 1970: 9): "Starci, ki ne predstavljajo nikakršne ekonomske sile, nimajo sredstev za uveljavljanje svojih pravic." Ob upoštevanju vseh socialnih razlik med ostarelimi in dejstva, da pomeni upokožitev padec finančne in posledično tudi politične moči teh posameznikov in posameznic, pa je treba priznati, da so starejši danes – vsaj v zahodnih deželah – relativno dobro situirani in da imajo posledično tudi določeno politično moč, kar se med drugim kaže v obstoju političnih strank starejših občanov in občank v mnogih državah, tudi pri nas. (V okviru tega članka žal ni mogoče obdelati perečega vprašanja, da zaradi heterogenosti svojega volilnega ozadja in članstva stranke "sivih panterjev" ne morejo razviti političnega programa v pravem smislu besede in da je njihov temeljni namen s pomočjo politične moči, ki jim jo podeljuje visoko število volilnih glasov, skrbeti za zavarovanje interesov svojega članstva in volilne baze – kar je navsezadnje tudi legitimno.)

Finančna in gospodarska kriza, ki je zajela svet, bo najbrž temeljito spremenila ta trend. Socialno-ekonomske analize kažejo, da je skozi dolgo vrsto stoletij sleherna generacija živela bolje kot prejšnja; ustrezne demografske projekcije opozarjajo, da bo generacija današnjih upokojenecv zadnja v tej svetli vrsti – generacijam, ki sledijo, se bo godilo čedalje slabše. V tej temni perspektivi je mogoče pričakovati hud pritisk mlajših generacij, naj se starejši čim prej umaknejo in jim omogočijo prost dostop do družbene "pogače" – točneje: do "korita", saj je ta pritisk dobesedno "svinjski". Že danes je vse glasnejše nezadovoljstvo mladih, da morajo vzdrževati upokoјence. Slepí so za dejstvo, da so današnji upokoјenci s svojim dolgoletnim delom vzdrževali mlajše generacije in polnili državno blagajno in da enaka usoda čaka tudi današnjo aktivno generacijo. Pravzaprav jih čaka še hujša usoda; kot pravi slovenski pregovor: "Ti očeta do praga, sin tebe čez prag."

Slovenske vlade zadnjih let, desne in leve, ki si prizadevajo čez vse mere zaostrovati pogoje za upokoјevanje ter sramotno nižati pokojnine, na žalosten način potrjujejo vizionarsko analizo Simone de Beauvoir izpred dobrih štiridesetih let. Nujno je treba prevesti njeno *La Vieillesse* v slovenščino in jo dati v obvezno branje vsem idiotom (ponavadi moškim politikom srednjih let), ki tako arogantno odločajo o usodi starejših!

Stvarne analize prvega sklopa knjige dopolnjujejo na koncu tudi štirje *Apendiksi: I. Stoletniki, II. Kdo se ukvarja z ostarelimi?* (povzetek članka Američana R. E. Burgerja), *III. Položaj starih delavcev v socialističnih deželah* ter *IV. Nekaj statističnih podatkov o seksualnosti pri ostarelih osebah*.

Apendiks o problematiki staranja v (tedanjih) socialističnih deželah je za nas še posebej zanimiv, saj kaže, da je Simone de Beauvoir nenavadno dobro poznala jugoslovansko in slovensko situacijo. Njenim pohvalam jugoslovanske "starostne politike" nedvomno botrujejo njene politične simpatije ter počitnikovanja ob Bohinjskem jezeru, kamor je prihajala skupaj s svojim življenjskim sopotnikom Jean-Paulom Sartrom. Te obiske je organiziral zgodovinar Vladimir Dedijer, ki ga Simone de Beauvoir večkrat omenja v svojih spominih (npr. de Beauvoir 1972: 379). Dedijer je namreč s Sartrom tesno sodeloval v Russlovem sodišču, mednarodnem častnem razsodišču, ki ga je iniciral angleški filozof *sir* Bertrand Russel in ki je v dramatičnih časih blokovske delitve sveta učinkovalo kot visoka etična instanca. V tem sodišču je deloval tudi – tedaj mladi – slovenski sociolog Rudi Rizman.

Simone de Beauvoir med drugim na način implicitne kritike navaja presenetljivo dejstvo, da so bile v šestdesetih letih 20. stoletja pokojnine v Sloveniji relativno – v razmerju do plač – nižje od splošne jugoslovanske ravni: pred letom 1965 (ekonomsko reformo, ki je socialistično gospodarstvo modernizirala z nekaterimi prijemi zahodnega tržnega sistema) je povprečna pokojnina v Jugoslaviji znašala 72 % plače, v Sloveniji pa le 62 %, po tem letu pa so pokojnine v odnosu do plač narasle na 85 % v jugoslovanskem povprečju, v Sloveniji pa so paradoksalno padle na 59 %. Avtorica tega podatka žal ne postavi v kontekst širše ekonomske problematike v tedanji Jugoslaviji in dejstva, da so bile slovenske plače višje od jugoslovanskega povprečja. Ta šokantna nesorazmerja si je mogoče razlagati s paradoksi tedanje jugoslovanske politične ekonomije: visoka produktivnost v Sloveniji je očitno botrovala višjim plačam, pokojninski sistem pa je bil v rokah centraliziranih odločitev na federalni ("zvezni", kot se je tedaj reklo) ravni. Pisec pričujočega članka, ki sem sicer laik za statistiko (čeprav sin dolgoletnega direktorja Zveznega zavoda za statistiko in strokovnjaka za statistično metodologijo Anteja Novaka), domnevam, da je zvezna uravnilovka pri pokojninah povzročila različna razmerja do plač – v jugoslovanskem povprečju 85 %, v Sloveniji pa le 59 %. Z drugimi besedami: pokojnine so bile najbrž po vsej Jugoslaviji bolj ali manj enake (beri: enako nizke), plače pa so bile različne. Ti podatki torej ne pomenijo tako dramatičnih razlik, kot jih prikazuje Simone de Beauvoir. Res pa je, da so slovenski upokojenci zaradi višjih cen v Sloveniji imeli manjšo kupno moč in da jim je prehod iz aktivnega življenja v socialni sistem pokojninskega zavarovanja moral povzročiti hud šok – hujši kakor delavcem v drugih jugoslovanskih republikah.

Simone de Beauvoir navaja podatke o starostni meji in pogojih za polno penzijo v Jugoslaviji: pred ekonomsko reformo pri moških 55 let in 35 let službe, pri ženskah pa 50 let in 30 let službe (de Beauvoir 1970: 600). Zanimiva in pomenljiva je njena analiza zaostrovanja teh pogojev: "Od šestdesetih let dalje se jugoslovansko gospodarstvo, vezano na svetovno ekonomijo, prilagodi cenam kapitalističnih dežel: poskuša uravnati svojo produktivnost po svetovnem trgu. Zato si prizadeva, da bi zmanjšalo 'nekoristne' stroške; predvsem tiste, ki jih povzroča vzdrževanje neaktivnih. Dvignili so starost za upokojitev: ta zdaj za moške znaša 60 let (s 40 leti aktivnega življenja), za ženske pa 55 (s 35 leti aktivnega življenja)" (de Beauvoir 1970: 601). Posebej izpostavi stanovanjski problem ostarelih v Sloveniji in na Hrvaškem.

Med podatki, ki kažejo, s kakšno natančnostjo se je Simone de Beauvoir lotila raziskave položaja v Sloveniji, je najbolj osupljivo na videz obrobno dejstvo, ki ga navaja v pozitivnem kontekstu dobre organiziranosti ostarelih, da slovenski mesečnik Upokojenec dosega naklado 110.000 izvodov in torej presega vse druge publikacije (de Beauvoir 1970: 601).

Statistični podatki, ki jih Simone de Beauvoir z minucioznostjo empirične sociologije navaja v svoji raziskavi, so seveda zastareli. Proces staranja prebivalstva zahodne civilizacije, ki je v času nastanka knjige začel kazati prva znamenja pospeševanja, je v zadnjih štirih desetletjih po izidu *Starosti* prešel v galop. Pred nami so leta upokojevanja *baby-boom* generacije. Nepisani medgeneracijski pakt, po katerem so starši skrbeli za otroke zato, da bi otroci, ko odrastejo, skrbeli zanje v starosti, je nepovratno propadel. Nehuman odnos do starejših, ki ga je detektirala Simone de Beauvoir, se je v štiridesetih letih le še zaostрил. Ko so pred nekaj leti v Franciji zaradi hude poletne vročine stanovalci in stanovalke v domovih za ostarele množično umirali, so jih morali dolgo časa "držati na ledu", ker njihovi otroci niso prišli ponje: kaj pa vendar mislite, počitnice so svete! Ko je tovrsten dom zgorel v Rusiji, se na telefonsko številko, kamor naj bi se javili svojci mrtvih in ranjenih, ni oglasil nihče: kdo pa ima dandanašnji čas, da bi se pozanimal, kako gre staršem, kaj šele, da bi jih obiskoval?! Zaradi staranja prebivalstva bo v prihodnosti skrb za starejše ena najbolj profitabilnih gospodarskih panog. Znanilec tega trenda je bil slovenski dom za starejše z ominoznim imenom Črni les, kjer so lastniki – po pisanju slovenskih medijev – osamljene starke in starce prepričali, da so napisali oporoke v njihovo korist.

Navajanje statističnih podatkov iz knjige *Starost* Simone de Beauvoir zato nima smisla. Na tem mestu lahko le izrazimo občudovanje spričo znanstvene natančnosti obravnave, predvsem pa spričo preroške

lucidnosti, s katero je na podlagi prvih simptomov nakazala enega najbolj perečih problemov našega sedanjega in prihodnjega sveta.

Če je prvi sklop knjige sociološko naravnan, je drugi – naslovljen *Biti-v-svetu* (*L'Être-dans-le-monde*) uglasen psihološko in filozofsko, točneje: fenomenološko. V prvem delu Simone de Beauvoir obravnava ostarele ljudi kot *predmet* znanosti, *od zunaj*, v drugem delu pa poskuša artikulirati, kako ostareli doživljajo staranje in starost *od znotraj*. (Avto)refleksija staranja se sooča s problemom, da gre za fenomen, ki se v veliki meri izmika prav tistim, ki ga doživljajo "na lastni koži"; ostareli lastno staranje spoznavajo v "pogledu drugih". V tem smislu Simone de Beauvoir natančno analizira različne strategije in taktike izmikavanja zavesti o staranju, delno tudi na podlagi lastnih izkušenj: "Že pri štiridesetih letih sem nejeverno obstala pred ogledalom in si rekla: 'Imam štirideset let.'" (de Beauvoir 1970: 301). Citira Turgenjeva, ki je menda govoril: "Veste, kaj je največji med vsemi grehi? Imeti več kot petinpetdeset let." (de Beauvoir 1970: 302). Temu demoniziranju starosti stoji nasproti navidezno nasprotje – iluzija, da gre le za vprašanje osebnega počutja. Avtorica zavrača sentimentalno tolažbo, ki se skriva v stavku "Mladi ste, če se počutite mlade," ki pomeni "zatajevanje kompleksne resnice starosti: ta je v dialektičnem razmerju med mojim bitjem za druge, kakor je definirano objektivno, in zavestjo, ki jo sama o sebi skozenj zapopadam" (de Beauvoir 1970: 301–302). Tovrstna dialektika, ki se je Simone de Beauvoir nedvomno poslužuje pod Sartrovim vplivom, ima svoj izvor v nemški klasični filozofiji, predvsem v ločevanju med "stvarjo na sebi" (*Ding an sich*) in "stvarjo za sebe" (*Ding für sich*). Ta dialektični model se izkaže za nadvse primerne prav pri razumevanju protislovne narave starosti: "Prav zato, ker življenjske starosti (*l'âge*) ne doživljamo na način za-sebe, ker o njej nimamo prozorne izkušnje kakor o cogitu, se je mogoče že zelo zgodaj razglasiti za starega ali pa verjeti v lastno mladost vse do konca" (de Beauvoir 1970: 311). Z izjemno sposobnostjo samorefleksije avtorica odkriva paradokse staranja: "Nič naj bi ne bilo tako pričakovano in nič ni tako nepredvideno kot starost" (de Beauvoir 1970: 10).

V svojem času je Simone de Beauvoir briljirala kot izjemna intelektualka, vendar je v razmerju do svojega življenjskega prijatelja Jean-Paula Sartra veljala za sopotnico, oprodo, mlajšo sestro. Z današnje perspektive je jasno, da je bilo razmerje Kastorja in Poluksa – kakor sta drug drugega imenovala – diametralno nasprotno: Sartre je bil odličen esejist, kot filozof pa bolj ali manj eklektik, medtem ko je Simone de Beauvoir z *Drugim spolom* povzročila tektonski premik pri razumevanju ženske in človeškega bitja – prelom, ki je neprimerno pomembnejši kot precej

tanka Sartrova varianta eksistencializma. Posledice intervencije Simone de Beauvoir v družboslovne vede so tudi za filozofijo tako daljnosežne in nespregljive, da ji je treba priznati večjo veljavo tudi na tem, tradicionalno "moškem" področju. Simone de Beauvoir torej nikakor ni bila *la Grande Sartreuse*, kakor se je glasila hudobna šala na njen račun (besedna igra, zgrajena na imenu za *Vélisko Kartuzijo – la Grande Chartreuse*). Kar zadeva književnost, se obema pozna pretirana cerebralnost. Od tod izvira tudi njuno divje, povsem nenadzorovano sovraštvo do Alberta Camusa, ki je bil "polnokrven" pisatelj; Simone de Beauvoir zliva golide gnoja na Camusa v svojih dnevnikih in pismih. Oba, Kastor in Poluks, sta bila izvrstna esejista. Med Sartrovimi esejističnimi deli velja omeniti njegove izjemne analize Flauberta, Baudelaira in Mallarméja, med literarnimi deli pa se mi zdijo še najboljše njegove drame, saj je dramaturgija v veliki meri stvar analize in konstrukcije, pri čemer je njegov kot britev ostri um prišel do polnega izraza.

Nobenega dvoma ne more biti, da sta bila Kastor in Poluks vse življenje tesno, usodno povezana. Ali je bila ta zveza ves čas tudi seksualna, ostaja odprto vprašanje. Oba sta imela vzporedno tudi številna druga ljubezenska razmerja, sicer konsenzualno, a obenem z veliko količino medsebojnega ljubosumja. Simone je bila, vsaj v mlajših letih, tudi biseksualna; zaradi obtožbe o zapeljevanju dijakinj, ki jo je vložila mati ene izmed njih, je bila kot profesorica liceja odpuščena. Tragična je usoda judovske mladenke, ki je bila – kot vse kaže – vanjo zaljubljena, a ji Simone de Beauvoir v odločilnem trenutku nacističnega lova na Jude ni priskočila na pomoč, zato je končala kot žrtev holokavsta.

Oba, Jean-Paul Sartre in Simone de Beauvoir, sta po vojni uživala sloves pripadnikov odporniškega gibanja (*la Résistance*). V zadnjem času pa so prišli na dan dokumenti, ki kažejo, da je bilo njuno domnevno junaštvo v veliki meri retrogradno retuširanje bistveno manj pokončne drže. Levičarsko slavljenje tega znamenitega para je bilo doslej barvno slepo za dejstvo, da sta bila precej bolj previdna kot npr. Camus, René Char ali Irec Samuel Beckett, ki so kot aktivni člani francoskega odporniškega gibanja med drugo svetovno vojno tvegali življenja. Sartra so po mobilizaciji v francosko vojsko na začetku vojne Nemci sicer za nekaj dni zaprli. V drami *Muhe (Les Mouches)* je s pomočjo mitološkega okvira starogrške zgodbe o Elektri in Orestu simbolno obsodil okupacijo (Ajgi-sta) in kolaboracijo (Klitajmnestro); uprizoritev te drame pod režijskim vodstvom Charlesa Dullina je leta 1943 v okupiranem Parizu učinkovala kot simbol svobodnega duha; enako velja tudi za *Zaprta vrata (Huis clos)* naslednje leto. In čeprav na Francoskem ni veljal t. i. kulturni molk kakor

na Slovenskem, ostaja dejstvo, da so nemške okupacijske oblasti diplomatsko spretnemu avtorju dovolile javno uprizarjanje teh dveh iger, medtem ko – za ilustracijo – patriarhu francoske književnosti Paulu Valéryju leta 1942 niso dale dovoljenja za papir, potreben za natis knjige *Slabe misli* (*Mauvaises pensées*), kar je praktično pomenilo prepoved knjige; pospremljena je bila s komentarjem: "Zakaj pa ne napiše *Dobrih misli*?" (Valéry 1957: 66). Sartre si je avro odporniškega pisatelja priboril šele v zadnjem trenutku z udarnimi reportažami o osvobajanju Pariza. Še bolj dvoumen in oportunističen je bil odnos, ki ga je do kolaboracionističnega vichyskega režima maršala Pétaina (t. i. *zone libre*) izkazovala Simone de Beauvoir, ki je nekaj časa pisala oddaje o kulturi za *Radio Vichy* z uradnim imenom *Radio Nationale*. Najmanj, kar je ob tem mogoče reči, je, da je šlo za obliko problematičnega eskapizma v časih, ki so zahtevali odgovornejše opredelitve.

Ta in podobna kontroverzna ravnanja in dejanja mečejo resno senco na njuna značaja, ne morejo pa postaviti pod vprašaj njunih resničnih dosežkov. Oba sta bila izrazita primera nenehne intelektualne in osebno-stne rasti ter sta bila sposobna korigirati in prerasti nekatere storjene napake. Oba sta bila tudi strastno trmasta, vsak na svoj način. Jean-Paul Sartre in Simone de Beauvoir sta s svojimi kritičnimi analizami ter etičnimi in političnimi angažmaji pogosto odločilno vplivala na družbene spremembe. Prav Sartre je s svojim pisanjem in delovanjem podal novo definicijo *angažiranega pisatelja*, ki jo je vzpostavil Émile Zola leta 1898 z znamenitim traktatom *Obtožujem* (*J'accuse*) v obrambo krivično obsojenega častnika Dreyfusa, žrtve antisemitske politike. Po drugi strani je Sartrova politična gorečnost včasih zašla tudi v problematične vode (denimo pri opravičevanju Sovjetske zveze) ali pa je celo privzela karikaturalne oblike (kot pri brezrezervni podpori maoistom). Simone de Beauvoir se je rajši angažirala pri bolj praktičnih, a zgodovinsko prelomnih akcijah, denimo pri dramatičnem boju feministk za priznanje pravice žensk do splava.

A vrnimo se k našemu predmetu – paradoksalnemu načinu samodoživljanja starosti. Simone de Beauvoir opozarja na vsakomur znan fenomen, da ne opazimo lastnega staranja ali staranja ljudi, ki jih vidimo vsak dan, šokira pa nas telesna sprememba pri tistih, ki jih vidimo po nekaj letih. V tem smislu citira značilen odlomek iz *Spet najdenega časa* (*Le temps retrouvé*), zadnjega dela romanesknega cikla *Iskanje izgubljenega časa* (*À la recherche du temps perdu*) Marcela Prousta:

V prvem trenutku sploh nisem razumel, zakaj omahujem, zakaj hišnega gospodarja in gostov ne prepoznam na prvi mah in zakaj se mi zdi, da si

je vsak 'naredil masko', največkrat tako, da si je napudral lase in se s tem popolnoma spremenil. Knez je bil pri sprejemanju gostov še zmeraj videti tako dobrodušen kot kralj v pravljčni igri, čisto tak, kakršnega sem videl prvič, le da se je tokrat – kot da se tudi sam pokorava šegi, ki jo je predpisal povablencem – našemil z nekakšno belo brado in začel podrsavati, kakor da bi imel na nogah svinčene podplate in kot da hoče predstavljati eno 'življenjskih obdobj'. Tudi brke je imel bele, kot da se mu je nanje obesilo ivje iz gozda palčkov. Videti je bilo, kot da so njegovim otrplim ustom v napolno in bi bilo bolje, če bi si jih, ko je vtis že dosegel, zdaj rajši spet snel. Če naj povem resnico, sem ga spoznal samo po premisleku, tako, da sem iz preproste podobnosti nekaterih potez sklepal na identiteto oseb.

Proust 1954: 288; Proust 1997: 236.

Ta šok ob odkritju starosti je še hujši, če gre za nenadno razkritje, da te drugi vidijo starega, o čemer Simone de Beauvoir podaja lastno izkušnjo: "Zdrznila sem se, ko mi je pri petdesetih letih ameriška študentka prenesla besede neke kolegice: 'Toda Simone de Beauvoir je vendar starka!'" (de Beauvoir 1970: 316). Druge in sebe doživljamo *sub specie aeternitatis*, zato nam taki trenutki spodmaknejo tla pod nogami. Lastna podoba nam ni dana, smo ujetniki igre zrcal:

Na splošnejši način je moj *ego* transcendenten predmet, ki ne naseljuje moje zavesti in ki ga je mogoče motriti le na daljavo.

To motrenje (*visée*) se dogaja skozi podobo: prizadevamo si predstavljati, kdo smo, skozi vizijo, ki jo imajo drugi o nas. Sama podoba v zavesti ni dana: to je butara intencionalnosti, ki je skozi *analogon* naravnana k odsotnemu objektu. Je generična, protislovna in prazna. In vendar so obdobja, ko zadošča, da bi nas prepričala o naši identiteti: tak je primer otrók, ki se čutijo ljubljene. [...] Na pragu adolescence se podoba razbije. [...] (Pri starosti) nastopi omahovanje (*flottement*), ki je analogno pragu adolescence. Psihatri v obeh primerih govorijo o 'krizi identifikacije'. Toda med njima vladajo velike razlike. Adolescent se zaveda, da gre skozi obdobje prehoda; njegovo telo se spreminja in ga moti. Ostareli posameznik se čuti starega skozi druge, ne da bi sam izkusil resne menjave; navznoter se ne strinja z etiketo, ki jo nanj lepijo; ne ve več, kdo je. [...]

Globoki razlog te asimetrije je treba iskati v nezavednem stvari (*sujets*), za katere gre. Freud je dejal: nezavedno ne razločuje resničnega od lažnega; je strukturirana celota (*ensemble*) željá; ni refleksivna.

De Beauvoir 1970: 309–310.

Edini stik samega sebe z lastnim staranjem je zrcalo. Neprizanesljivo zrcalo. Zrcalo, ki je hujše za ženske kakor za moške. Simone de Beauvoir

pravi: "Ne v literaturi ne v življenju nisem srečala niti ene ženske, ki bi svojo starost sprejela z odobravanjem (samovšečnostjo: *complaisance*)" (de Beauvoir 1970: 315). Trdi, da se nikoli ne govori o "lepih starkah", le o "lepih starih", to pa zato, ker naj bi "sivi lasje in gube ne nasprotovali idealu moštosti". Nisem prepričan, da ima na tej točki Simone de Beauvoir prav: poznam kar nekaj gospá, za katere bi lahko uporabil oznako "lepa starka", in ta je prav gotovo veljala tudi zanjo. A tu je bil morda na delu njen strah pred lastnim staranjem.

Po izidu *Starosti* so Simone de Beauvoir nekateri kritiki očitali, da se je te teme lotila na pretirano objektivističen način, ne da bi pri tem razgrnila izkušnje lastnega staranja. Že iz njenih doslej citiranih izjav je razvidno, da so ji bili krivični. Z značilno ostrino jim je odgovorila: "Zdelo se mi je, da se tovrstna radovednost poraja iz neke vrste kanibalizma, ne pa iz resničnega interesa" (de Beauvoir 1972: 9). Knjigo *Starost* je očitno pisala na podlagi neizprosne avtorefleksije. Še bolj je svoje osebno doživljanje staranja z bolečo odkritostjo obelodanila v četrti knjigi svojih spominov, ki je izšla leta 1972: naslov *Tout compte fait* je značilno francoski idiom, ki bi ga lahko prevedli kot *Konec koncev* ali *Navsezadnje*, ki pa dobesedno lahko pomeni tudi *Končni račun* ali celo *obračun*.

V tem kontekstu velja premisliti tudi *Pisma Nelsonu Algrenu*, ameriške-mu pisatelju, v katerega je bila strastno zaljubljena. Kot kaže ta korespondenca, ki jo je uredila in leta 1997 objavila njena pohčerjenka Sylvie Le Bon de Beauvoir s pomenljivim podnaslovom *Transatlantska ljubezen* (*Un amour transatlantique*), je njuno razmerje trajalo dolgih sedemnajst let, od leta 1947 do 1964. Dediči Nelsona Algrena žal niso dovolili natisa njegovih pisem, zato je mogoče o njuni zvezi sklepati le na podlagi pisem Simone de Beauvoir. Ta pisma, ki jih je pisala v angleščini, odlikujejo vse kvalitete njenega pisanja, lucidnost, kritično pozornost do družbenih in kulturnih dogajanj, obenem pa so nenavadno topla in očarljiva. So ljubezenska pisma v najboljšem smislu besede, ki kar žarijo od erotične in seksualne napetosti. Obenem ta pisma predstavljajo svojevrstno kroniko pariškega kulturnega življenja v enem najbolj ustvarjalnih in slavnih obdobj: Simone de Beauvoir se je trudila, da bi čezatlantskemu ljubimcu opisala specifiko francoske kulture, gledališke predstave, nove knjige, razstave, politične dogodke, družabno življenje itd. Zakaj na koncu nista zaživela skupaj, je iz objavljene korespondence pravzaprav nemogoče povsem natančno ugotoviti. Vemo, da ji je poleti 1950, med njenim bivanjem v ZDA, Nelson Algren brutalno zabrusil, da je ne ljubi, in da se hoče v tem obdobju znova poročiti z bivšo ženo Amando (de Beauvoir 2006: 588). Iz opombe na koncu te epistolarne knjige je mogoče razbrati,

da je Algren Simone de Beauvoir hudo zameril knjigo *La force des choses* (*Sila stvari* oziroma *okolščin*), kjer je na nekaj straneh spregovorila tudi o njuni zvezi in ki je prevedena izšla tudi v Ameriki (de Beauvoir 2006: 911). Kaj se je pravzaprav godilo med njima? Kaj se jima je zgodilo? Je Simone žrtvovala ljubimca lastni karieri? Se je bala, da bi izgubila Sartra in občutek, da je v središču sveta, če bi se dokončno preselila v Ameriko? Se je Nelson bal zapustiti družino? Je bil nenaklonjen dokončni preselitvi iz Chicaga v "dekadentni" Pariz? In – v kontekstu našega članka – kakšno vlogo je pri tem odigrala Simonina bojazen pred staranjem? Pred leti so svetovni mediji na značilno senzacionalističen način objavili fotografijo nage Simone v Nelsonovi kopalnici: sama tega najbrž ne bi odobraval ali pa bi šla čez to molče, z dvignjeno glavo. Dejstvo, da je v oporoki izrazila željo, naj jo pokopljejo z Nelsonovim prstanom, pa zgovorno kaže, da je šlo za ljubezen njenega življenja. *Nota bene*: pokopana je v istem grobu kot njen Poluks – Sartre.

V *Sklepu* knjige *Starost* avtorica opozori, da je običajno zoperstavljanje življenja smrti napačno: "V resnici je bolj kot smrt staranje tisto, ki ga je treba zoperstaviti življenju. [...] Smrt preobrazi življenje v usodo; na določen način ga reši, tako da mu podeli razsežnost absolutnega" (De Beauvoir 1970: 565). Na tem mestu nadvse primerno citira uvodni verz Mallarméjevega soneta *Grobnica Edgarja Poeja* (*Le Tombeau d'Edgar Poe*) iz cikla *Hvalnice in grobnice* (*Hommages et Tombeaux*):

"*Tel qu'en Lui-même enfin l'éternité le change*" (Mallarmé 1975: 94),

ki sem ga prevedel kot

"Dokončno Vase predrugačen v brezčasju" (Mallarmé 1989: 53).

Zaključno sporočilo *Starosti* je pravi pravcati *tour de force* sociologije, filozofije in etike. Med drugim do polnega izraza pride kritična misel Simone de Beauvoir, za katero lahko v najboljšem smislu besede trdimo, da je leva in da predstavlja plemenito sintezo idealov francoske revolucije in emancipatornih gibanj 20. stoletja, vključno s komunizmom v njegovi prvotni, humanistični, osvobajajoči podobi. V njeni analizi odmeva najboljša tradicija razsvetljenskega projekta. Spričo relevantnosti te analize bom rajši citiral besede Simone de Beauvoir, kakor da bi jih interpretiral:

Zato da bi starost ne bila bedna parodija prejšnje eksistence, obstaja le ena rešitev, in sicer da še naprej zasledujemo smotre, ki našemu življenju

podeljujejo smisel: posvečanje posameznikom, kolektivom, vrednotam (stvarim: *causes*), družbenemu ali političnemu, intelektualnemu, ustvarjalnemu delu. Prav v nasprotju s tistim, kar svetujejo moralisti, je zaželeno, da v visoki starosti ohranimo strasti, ki so dovolj močne, da preprečijo vrnitev vase. Življenje ohranja smisel, kolikor ga usklajujemo z življenji drugih, skozi ljubezen, prijateljstvo, ogorčenje, sočutje. Potem nam ostanejo tudi razlogi, da bi delovali in govorili. [...]

Problem je le v tem, da so te možnosti dane le peščici privilegiranih. [...]

Ko ostarijo, so izkoriščani obsojeni, če že ne na bedo, vsaj na veliko revščino, na neudobna prebivališča, na samoto, kar pri njih povzroča občutek propadanja in posplošeno tesnobo. [...]

Če ohrani zdravje in bistrost, ni upokojenec nič manj plen te strašne nadloge: dolgočasja. [...]

Škoda, ki jo je utrpel v toku svoje eksistence, je še radikalnejša. Če je upokojenec obupan spričo nesmisla (*non-sens*) svojega sedanjega življenja, to pomeni, da je bil od vsega začetka oropan smisla eksistence. [...]

Prav to je zločin naše družbe. Naša 'starostna politika' je škandalозна. A še bolj škandalозна je obravnava, ki jo prizadene večini ljudi v času njihove mladosti in zrelosti. Vnaprej izdeluje stanje pohabljenosti in bede, ki je njihova usoda v zadnjem obdobju. [...]

To je tudi razlog, zakaj so vsa zdravila, ki jih predlagajo, da bi olajšali stisko starcev, tako smešna: nobeno med njimi ne more popraviti sistematičnega razdejanja, katerega žrtve so ljudje v toku svoje celotne eksistence. [...] Ne trdim, da je v sedanjem stanju stvari brez haska izboljševati njihov položaj; toda to ne prinaša nobene rešitve za dejanski problem zadnjega obdobja: kaj bi morala biti družba, zato da bi v starosti človek ostal človek?

Odgovor je preprost: morali bi ga zmeraj obravnavati kot človeka. Z uso-do, ki jo namenja neaktivnim članom, družba razkrinkava samo sebe: že od nekdaj jih je obravnavala zgolj kot material. S tem priznava, da zanjo šteje le profit in da je njen 'humanizem' čista fasada.

De Beauvoir 1971: 567–569.

Sistematična in minuciozna raziskava usode ostarelih ljudi je Simone de Beauvoir pripeljala do radikalne, se pravi utopične vizije. Avtorica se tega docela zaveda: "Lahko bi sanjali o tem, da v idealni družbi, ki sem jo pravkar priklicala, starost tako rekoč ne bi obstajala." In zdaj sledi končni akord:

Družba se meni za posameznika le v tisti meri, kolikor (do)prinaša (*rapporte*). Mladi to vedo. Njihova bojazen v trenutku, ko vstopajo v družbeno življenje, je simetrična bojazni starih v trenutku, ko so iz njega izključeni. Vmes pa rutina zakrinka probleme. Mlad človek se strašno boji mašinerije, ki ga bo zagrabila, včasih se poskuša braniti tako, da meče tlakovce; star človek,

ki ga je družba zavrgla, izčrpan, gol, ima oči le še za jok. Vmes med tema dvema tečajema se mašinerija vrti in melje ljudi, ki se ji pustijo mleti, ker si ne morejo niti predstavljati, da bi lahko pobegnili. Ko enkrat doumemo, kakšen je položaj starih, se ne bomo več mogli zadovoljiti z zahtevami po velikodušnejši 'starostni politiki', dvigu pokojnin, zdravih bivališčih za ostarele, organizirani zabavi. Pod vprašajem (v igri – *en jeu*) je ves sistem in zahteva je lahko le radikalna: spremeniti življenje.

Imeni Kastor in Poluks, ki sta si ju nadela Simone de Beauvoir in Jean-Paul Sartre, imata seveda mitološki izvor. Beseda *castor* pa ima v francoščini še en pomen – *bober*. Tako vidim Simone de Beauvoir: kot bobra, ki zoper deroči tok reke z inteligenco in pogumom, z vztrajnostjo in vizijo gradi jez, kot bobra, ki zoper smrtonosno logiko sveta gradi nov dom – za bodoče, boljše, bolj človečno življenje!

SEZNAM CITIRANE LITERATURE

- Simone de Beauvoir (1949): *Le deuxième sexe*. Pariz: Gallimard.
- Simone de Beauvoir (2000): *Drugi spol*, prevod Suzana Koncut, spremna beseda Eva D. Bahovec, imensko kazalo Robert Vouk. Ljubljana: Delta.
- Simone de Beauvoir (1958): *Mémoires d'une jeune fille rangée*. Pariz: Gallimard.
- Simone de Beauvoir (1970): *La vieillesse: essai*. Pariz: Gallimard.
- Simone de Beauvoir (1972): *Tout compte fait*. Pariz: Gallimard.
- Simone de Beauvoir (2006): *Lettres à Nelson Algren: Un amour transatlantique 1947-1964*. Texte établi, traduit de l'anglais et annoté par Sylvie Le Bon de Beauvoir. Pariz: Gallimard (Collection Folio).
- Fjodor Mihajlovič Dostojevski (1979): *Izpoved mladega človeka*. Prevedel Janko Moder. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Georges Duby (1995-96): *Dames du XIIe siècle. I: Héloïse, Aliénor, Iseut et quelques autres. II: Le souvenir des aïeules. III.: Ève et les prêtres*. Pariz: Gallimard (Bibliothèque des Histoires).
- Stéphane Mallarmé (1975): *Poésies (Poésies, Choix de vers de circonstances, Poèmes d'enfance et de jeunesse)*. Préface de Jean-Paul Sartre. Pariz: Gallimard (collection Poésie).
- Stéphane Mallarmé (1989): *Lirika*. Izbral, prevedel, spremno besedo in opombe napisal Boris A. Novak. Ljubljana: Mladinska knjiga (zbirka Lirika).
- Monika van Paemel (1985): *De vermaledijde vaders: roman*. Amsterdam: Meulenhoff. Francoski prevod: *Les Pères maudits* (traduit du néerlandais par Marie

- Hooghe), Arles: Actes Sud, 1990. Nemški prevod: *Verfluchte Väter* (übersetzt aus dem Niederländischen von Maria Csollány), Stuttgart: Klett-Cotta, 1993.
- Marcel Proust (1954): *À la recherche du temps perdu VIII – Le temps retrouvé*. Pariz: Gallimard (Collection Folio).
- Marcel Proust (1997): *Iskanje izgubljenega časa VII – Spet najdeni čas*. Prevedla Radojka Vrančič. Ljubljana: DZS.
- Paul Valéry (1957): *Oeuvres I*. Texte établi et annoté par Jean Hytier, *Introduction biographique* écrite par Agathe Rouart-Valéry. Pariz: Gallimard (Bibliothèque de la Pléiade).
- Boris Vian (1962): *L'arrache-cœur*. Pariz: Société des éditions Jean-Jacques Pauvert.